De Levende Natuur 77 (10):217-220 (1974)

thans in twee stukken gedeeld door een pad en een brug ter hoogte van de voormalige molen Het Rieten Dak, die het recreatiegebied De Delftse Hout en Het Hertenkamp en de Nootdorpse Plassen met elkaar verbinden. Helaas is het pad gelegd op een zandlichaam en bovendien geasfalteerd. De Plantsoenendienst heeft echter toegezegd de kanten van deze weg met stekelig en doornig gewas te beplanten, zodat recreanten niet zonder meer het moeras in kunnen lopen. Ook de brede asfaltweg ten zuiden van het reservaat ligt bijzonder ongelukkig. Deze weg is van het moeras gescheiden door een sloot en het karrepad. Door al deze ontsluitingen, waarbij in de toekomst wellicht nog meer aantastingen te vrezen zijn, zal het beheer in de toekomst moeilijker worden en meer mankracht vergen dan tot nu toe het geval was. Helaas worden beheersmaatregelen in bestemmingsplannen niet vastgelegd, zodat het voor de natuurbescherming te hopen valt, dat de gemeente Delft zich strikt aan de adviezen van Staatsbosbeheer van Zuidholland zal houden, welke dienst een beheersplan heeft opgesteld.

Litteratuur:

1. Heukels, H. & S. J. van Ooststroom, 1970. Geillustreerde flora van Nederland. 16e druk, Groningen, 909 pp.
2. Kruissink, E. Ch. & G. van der Velde, 1972. Midden-Delfland en andere gebieden rond Delft gezien uit natuurbeschermingsoogpunt. In: Overleven in Delft. Uitgave Commissie Natuur en Milieu Delft: 19-39.
3. Landwehr, J., 1966. Atlas van de Nederlandse bladmossen. K.N.N.V., 504 pp.
4. Margadant, W., 1959. Mossentabel. 3e druk. N. J. N., 155 pp.
5. Vries, H. A. de, 1969. Het moerasgebied ten oosten van de Loosdrechtse plassen, zomers 1961 en 1962. In: De Zuidelijke Vechtplassen, flora en fauna. RIVON-verhandeling 7: 11-41.
6. Westhoff, V. & A. J. den Held, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen, 324 pp.

Was 1974 een slecht broedseizoen voor sommige steltlopersoorten?

G. C. BOERE

Sinds december 1971 worden op Vlieland steltlopers gevangen in het kader van een onderzoek naar de betekenis van het Nederlandse Waddenzeegebied voor steltlopers die broeden in de arctische, subarctische en gematigde streken van het noordelijk halfrond. Centraal staat de vraag waar precies de broedgebieden liggen van de steltlopers die vooral in de nazomer en herfst met honderdduizenden het Waddenzeegebied bevolken. Ook wordt veel aandacht besteed aan de functie van het gebied als ruicentrum voor een aantal soorten (1).

Alle gevangen vogels worden geringd en weer losgelaten, nadat eerst een groot aantal gegevens zoals vleugellengte, snavellengte, gewicht en ruitoestand zijn genoteerd. Een belangrijk gegeven is natuurlijk ook de leeftijd. Bij de meeste soorten steltlopers is het verschil tussen oude en jonge vogels in de periode van juli tot december gemakkelijk te bepalen, doordat bij de jonge vogels brede beige-bruine randen aanwezig zijn aan de vleugeldekveren, schouderveren en stuitveren.

Tijdens het vangseizoen van het najaar 1974

Tabel 1. Het percentage 1e-jaars vogels in de vangsten van een aantal steltlopersoorten in 1972, 1973 en 1974. De aantallen betreffen alleen de vogels die gevangen zijn in de periode van 1 juli tot en met 31 december.

Soort	Jaar	Aantal ex. overjarig	Aantal ex. 1e-jaar	Totaal	Percentage 1e kalenderjaar
Zilverplevier	1972	18	46	64	71,9 %
	1973	22	30	52	57,7 %
	1974	50	4	54	7 %
Krombekstrandloper	1972	30	7	37	18,9 %
	1973	24	11	35	31,3 %
	1974	32	0	32	0 %
Rosse grutto	1972	43	12	55	21,8 %
	1973	46	1	47	2 %
	1974	121	0	121	0 %
Bonte strandloper	1972	572	508	1080	47 %
	1973	529	484	1013	47,8 %
	1974	1298	192	1490	12,9 %

— hoewel het hele jaar door wordt gevangen, valt de top van de activiteiten in de periode juli tot november — werd de indruk verkregen dat vooral van die steltlopersoorten waarvan het broedgebied zich bevindt in de arctische streken, minder eerste-jaars vogels werden gevangen dan in de overeenkomstige periode van 1972 en 1973. Om na te gaan of deze indruk juist was, werd van een aantal soorten bepaald hoe de verhouding was tussen het aantal oude en jonge vogels gevangen in de periode van juli tot december.

De keuze van het materiaal dat voor deze vergelijking in aanmerking komt, is aan twee beperkingen onderhevig:

1. De vogels moeten op dezelfde plaats en met dezelfde vangtechniek bemachtigd zijn, omdat plaats en vangmiddel selectief kunnen zijn voor een bepaalde leeftijdsgroep. Zo worden met inloopkooien op het Posthuiswad adulte en jonge Bonte strandlopers gevangen, maar in de naast gelegen Kroonspolders, die zoet of brak zijn, uitsluitend jonge vogels.
2. Er moet voldoende materiaal aanwezig zijn uit de *hele* doortrekperiode van een bepaalde soort. Het is bekend dat de trek bij steltlopers gescheiden verloopt, waarbij de oude vogels het eerst vertrekken en aankomen in het Waddenzeegebied en de jonge vogels veel later het broedgebied verlaten en soms enkele weken na aankomst van de oude vogels pas in redelijke aantallen in het Waddenzeegebied aanwezig zijn (2; Boere, in voorbereiding).

Om deze redenen vielen Kanoetstrandloper, Steenloper en Drieteenstrandloper, overigens duidelijk voorbeelden van hoog noordelijk broedende soorten, af voor dit doel.

Van Rosse grutto, Krombekstrandloper, Zilverplevier en Bonte strandloper bleek wel onderling vergelijkbaar materiaal uit de verschillende jaren aanwezig te zijn. In tabel 1 worden de cijfers voor deze vier soorten vergeleken. Daaruit blijkt dat het percentage jonge vogels van Zilverplevier en Bonte strandloper in de vangsten van 1974 sterk is afgenomen in vergelijking met 1972 en 1973, terwijl van Rosse grutto en Krombekstrandloper helemaal geen jongen werden gevangen.

Voor de Krombekstrandloper werd dit bovendien bevestigd door veldwaarnemingen. In 1972 en 1973 werden vanaf begin au-

gustus regelmatig jonge Krombekstrandlopers waargenomen: tot half september waren toen nog jongen aanwezig op Vlieland. In 1974 werden in het geheel geen jongen waargenomen. Voor de Rosse grutto zijn dergelijke waarnemingen nauwelijks mogelijk doordat jonge vogels in het veld bijzonder moeilijk te onderscheiden zijn van volwassen exemplaren want in de tijd dat de jonge arriveren zijn de volwassen vogels al grotendeels in het winterkleed. Jongen van Bonte strandloper en Zilverplevier zijn wel waargenomen. Het meest betrouwbaar zijn de cijfers van de Bonte strandloper. Van deze soort werden in elk van de drie seizoenen veel exemplaren gevangen en goed verspreid over de gehele vangperiode.

Daar niet bekend is wat voor het Nederlandse Waddenzeegebied een normale situatie zou zijn voor het aandeel jonge vogels in de vangsten, werd navraag gedaan of ook elders in Europa, op plaatsen waar regelmatig wordt gevangen, een dergelijk verloop in het aantal jonge vogels is opgemerkt. Dit leverde de volgende resultaten op:

1. In Engeland, waar elk jaar grote aantallen steltlopers worden geringd, werd ook in 1972 en 1973 een hoog percentage jonge vogels in de vangsten vastgesteld. Voor 1974 zijn nog weinig cijfers bekend, maar die wijzen in de richting van een laag percentage jonge vogels (Prater (5) en mond.med.).
2. Op de vloeivelden van de stad Münster in West-Duitsland, waar een actieve werkgroep al enkele jaren veel steltlopers vangt, werden in 1972 veel, maar in 1974 weinig jonge vogels gevangen van de soorten die hoog noordelijk broeden (mond.med. Dr. Harengerd.).
3. Bij de grote aantallen Rotganzen, die deze winter weer de Nederlandse Waddenzee en de westkust van Engeland bevolken, bevinden zich vrijwel geen jonge vogels (mond.med. Andrew St. Joseph, The Wildfowl Trust, en eigen waarnemingen op Vlieland.).

Rotganzen broeden in dezelfde gebieden als de steltlopersoorten waar het hier om gaat.

Alles wijst er op dat het broedseizoen van 1974 voor een aantal vogelsoorten die hoognoordelijk broeden, erg slecht is geweest. Vermoedelijk heeft zich op grote schaal het verschijnsel van „non-breeding" voorgedaan. Over de actuele oorzaak daarvan in 1974 kan men slechts gissen daar gegevens uit de broedgebieden ontbreken, maar het verschijnsel op zichzelf is algemeen bekend.

De belangrijkste oorzaak is dat door een koud voorjaar de sneeuw te lang blijft liggen, waardoor het toch al zeer korte broedseizoen in die streken tè kort wordt om met succes een broedpoging te doen. De vogels verlaten dan ook eerder het broedgebied. In dit verband worden aantekeningen die ik in juli 1974 in mijn werkjournaal maakte, nu van belang. Het was mij toen opgevallen dat reeds midden juli zeer behoorlijke aantallen Zilverplevieren, Rosse grutto's en Kanoetstrandlopers aanwezig waren en dat het er op leek dat „de trek dit najaar één à twee weken eerder op gang is gekomen dan in 1972 en 1973". Een dergelijk „non-breeding"-jaar komt wel vaker voor en is op zichzelf geen verontrustend verschijnsel. Aan deze situatie, dat in een bepaald jaar vrijwel geen jongen worden geproduceerd, zijn de steltlopers op verschillende manieren aangepast. Zo worden steltlopers behoorlijk oud: er zijn Steenlopers, Bonte strandlopers en Kanoetstrandlopers bekend van 10 jaar en ouder. Bij dergelijke te bereiken leeftijden is het helemaal niet erg dat een ouderpaar één of meer broedseizoenen geen jongen groot brengt. Bovendien is nog lang niet goed bekend hoe oud steltlopers kunnen worden daar het ringonderzoek aan deze groep nog maar kort geleden goed op gang is gekomen.

Misschien worden ze wel 20 of 30 jaar, zoals bijvoorbeeld Scholeksters.
Een tweede belangrijk gegeven is: dat zich van deze steltlopersoorten een vrij grote „reserve" bevindt in de overwinteringsgebieden in Afrika zoals de kust van Marokko en Mauretanië. Dit zijn voor het merendeel vogels in hun tweede kalenderjaar die overzomeren (3; 4). In dit verband kan ook het overzomeren van soms duizenden Rosse grutto's in het Nederlandse Waddenzeegebied genoemd worden.

Van belang blijft natuurlijk dat bij dergelijke vrij grote natuurlijke schommelingen de vogels wel de kans moeten krijgen om oud te worden en te overzomeren. Dat betekent dat er voldoende rust- en voedselterreinen moeten zijn op de trekweg van broedgebied naar overwinteringsgebied en dat voorkomen moet worden dat deze terreinen kleiner worden of in kwaliteit achteruitgaan om de natuurlijke fluctuaties niet nog eens een extra duw te geven. De balans zou dan wel eens voorgoed uit het lood kunnen raken.

Litteratuur:
1. Boere, G. C., J. W. A. de Bruijne en E. Nieboer, 1973. De betekenis van het Nederlandse Waddenzeegebied voor Bonte Strandlopers *Calidris alpina* in nazomer en herfst. Limosa 46: 205-227.
2. Hilden, O., 1961. Über den Beginn des Wegzuges bei den Limikolen in Finland. Ornis Fennica 38.
3. Pienkowski, M. W., 1972. University of East Anglia Expedition to Morocco report 1971.
4. Westernhagen, von, 1968. Limicolen Vorkommen an der West-Afrikanischen Küste auf der Banc d'Arquin (Mauretanië). Journ. f. Orn. 109: 185-205.
5. Prater, A. J., 1974. Birds of Estuaries Enquiry 1972-1973. BTO rapport.

Bladrollers (Tortriciden), een interessante groep microlepidoptera (4)

De Rozebottelmot (Grapholitha tenebrosana Dup.) [1])

A. VAN FRANKENHUYZEN en D. J. DE JONG

Behalve de eerder besproken Fruitmot *(Laspeyresia pomonella)* leven verscheidene andere Tortriciden in vruchten en zaden. Om een paar voorbeelden te noemen: In eikels, walnoten en tamme kastanjes komt de rups van *Laspeyresia splendana* Hb. algemeen voor. In de groenteteelt treedt de economisch belangrijke Erwtepeulboorder *(Laspeyresia nigricana* F.) op, waarvan de rups de beruchte wormstekigheid van erwten en peulen veroorzaakt. Een minder algemeen voorkomende en daardoor minder bekende soort is *Grapholitha tenebrosana,* waarvan de rups zich in rozebottels ontwikkelt. De soort is voor het eerst in 1842 door Duponchel beschreven en door hem *G. tenebrosana* genoemd. Deze naam, afgeleid van „tenebrosus" (duister), houdt waarschijnlijk verband met de donkere kleur van de vlinder. Zeller beschreef de soort in 1849 als *Grapholitha roseticolana,* in welke naam die van de waardplant *(Rosa)* verwerkt is. Eerstgenoemde naam is volgens de nomenclatuurregels echter de geldige. Wegens het voorkomen van de rupsen in rozebottels hebben wij deze soort de Nederlandse naam Rozebottelmot

[1]) Verschijnt tevens als overdruk in de Verslagen en Mededelingen van de Plantenziektenkundige Dienst.